

شهر سوخته

هنر و باستان‌شناسی حوزه دلتای رودخانه هیرمند
از آغاز تا دوره تیموری

(جلد اول)

به کوشش
دکتر سید منصور سید سجادی

۱۳۹۸

سرشناسه: سیدسجادی، سیدمنصور، ۱۳۲۷-
 عنوان و نام پدیدآور: شهر سوخته: هنر و باستان‌شناسی حوزه دلتای رودخانه هیرمند از آغاز تا دوره تیموری / تألیف گروهی
 از نویسندگان: به کوشش سیدمنصور سیدسجادی؛ عکس گروه باستان‌شناسی شهر سوخته.
 مشخصات نشر: تهران: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری: ج ۲: مصور (بخشی رنگی)، جدول، نمودار.
 شابک: ج ۱: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۲۸۱-۷؛ ج ۲: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۲۸۳-۱؛ ج ۳: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۲۸۴-۱
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا.
 یادداشت: کتابنامه.
 عنوان دیگر: هنر و باستان‌شناسی حوزه دلتای رودخانه هیرمند از آغاز تا دوره تیموری.
 موضوع: شهر سوخته (شهر باستانی) - آثار تاریخی.
 موضوع: حفاری‌های (باستان‌شناسی) - ایران - شهر سوخته.
 موضوع: حفاری‌های (باستان‌شناسی) - ایران - سیستان.
 موضوع: سیستان - آثار تاریخی.
 شناسه افزوده: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن».
 رده بندی کنگره: DSR ۵۵
 رده بندی دیویی: ۹۵۵/۷۴۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۹۲۷۱۶

مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»

شهر سوخته

هنر و باستان‌شناسی حوزه دلتای رودخانه هیرمند، از آغاز تا دوره تیموری

(جلد اول)

به کوشش: سید منصور سیدسجادی

ناظر و مدبّر: رح: محمدرضا میری

عکس: گروه باستان‌شناسی شهر سوخته

صفحه‌آرایی: ساره لاری، بیثم رادمهر

طرح جلد: محمدعلی سامان

چاپ: اول ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ: چاپخانه دیجیتال فرهنگستان هنر

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۲۸۱-۷

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، انتهای خیابان فلسطین جنوبی، خیابان لقمان ادهم، بن بست بوذرجمهر،
 شماره ۲۴، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن». تلفن: ۴-۶۶۴۹۸۶۹۲، دورنگار:

۶۶۹۵۱۶۶۲

پست الکترونیک: publishing@honar.ac.ir

نشانی فروشگاه مرکزی: خیابان ولی عصر، نرسیده به چهارراه طالقانی، شماره ۱۵۵۰، ساختمان

مرکزی فرهنگستان هنر. تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۰

نشانی تلگرام: @artboks

نشانی فروشگاه اینترنتی: www.matnpublishers.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۵
آگاهی به دیروز، تحکیم امروز، تضمین فردا.....	۷

فصل اول: کلیات

۱-۱. مقدمه.....	۱۱
۱-۲. پیش در آمد/ سیدمنصور سیدسجادی.....	۱۳
۱-۳. در آمد/ سیدمنصور سیدسجادی.....	۱۷
۱-۴. پیشینه پژوهش های باستان شناسی در سیستان/ سیدمنصور سیدسجادی.....	۲۳

فصل دوم: اقلیم و طبیعت

۲-۱. اقلیم و طبیعت سیستان/ سیدمنصور سیدسجادی.....	۲۹
---	----

فصل سوم: آثار باستانی

۳-۱. آثار باستانی سیستان/ سیدمنصور سیدسجادی.....	۵۷
--	----

فصل چهارم: شهر سوخته

۴-۱. سر آغاز/ سیدمنصور سیدسجادی.....	۸۷
۴-۲. جایگاه شهر سوخته در تکوین هنر و تمدن دوران مفرغ جنوب غرب آسیا/ سیدمنصور سیدسجادی.....	۹۷
۴-۳. گاهنگاری شهر سوخته/ سیدمنصور سیدسجادی.....	۱۰۷
۴-۴. معماری و شهر سازی/ سیدمنصور سیدسجادی، حسین مرادی.....	۱۱۹
۴-۵. گورستان شهر/ سیدمنصور سیدسجادی، رجب محمد ضروری.....	۲۰۷

- ۶-۴. اشیاء ۲۴۹
- ۶-۴. ۱. جنبه‌های هنری و کاربری اشیاء/ سیدمنصور سیدسجادی ۲۴۹
- ۶-۴. ۲. سفال شهر سوخته/ سیدمنصور سیدسجادی ۲۹۳
- ۶-۴. ۳. نگاهی دیگر به نقوش سفال نخودی شهر سوخته/ حسین مرادی ۳۲۹
- ۶-۴. ۴. لیوان‌های گلابی‌شکل/ حسین مرادی ۳۴۷
- ۶-۴. ۵. سفال شهر سوخته I و ارتباط آن با جنوب ترکمنستان/ ویکتور ایوانویچ ساریانیدی/ ترجمه رضا مهرآفرین ۳۶۹
- ۶-۴. ۶. نشانه سفالگران در شهر سوخته/ سیدمنصور سیدسجادی ۳۷۹
- ۶-۴. ۷. سفال رنگارنگ: سفال زنانه/ لوردانا موگاورو/ ترجمه سیدمنصور سیدسجادی ۴۰۵
- ۶-۴. ۸. ظروف مرمزی/ سیدمنصور سیدسجادی، رامین محمدی سفید خانی ۴۱۹
- ۶-۴. ۹. هنر مهره‌سازان/ سیدمنصور سیدسجادی ۴۴۹
- ۶-۴. ۱۰. تندیس‌های شهر سوخته/ سیدمنصور سیدسجادی، سعید پارسائیان ۴۷۳
- ۶-۴. ۱۱. ریسندگی در شهر سوخته/ سیدمنصور سیدسجادی، هاله هلالی اصفهانی ۵۰۹
- ۶-۴. ۱۲. یک بازی فکری از شهر سوخته/ سیدمنصور سیدسجادی ۵۳۳
- ۶-۴. ۱۳. چشم مصنوعی شهر سوخته/ سیدمنصور سیدسجادی ۵۴۷
- ۶-۴. ۱۴. بازسازی چهره زن ۶۷۰۵/ مریم رمضانی، نگار نادری‌پور ۵۶۱
- ۶-۴. ۷. جامعه شهر سوخته ۵۷۱
- ۶-۴. ۱-۷. بهداشت جامعه/ سیدمنصور سیدسجادی ۵۷۱
- ۶-۴. ۲-۷. استفاده ابزاری از دندان و خرابی آن/ کریسی لورنر/ ترجمه سیدمنصور سیدسجادی ۵۸۳
- ۶-۴. ۳-۷. منابع غذایی شهر سوخته/ سیدمنصور سیدسجادی ۵۹۳
- ۶-۴. ۴-۷. زندگی روزمره در شهر سوخته/ سیدمنصور سیدسجادی ۶۱۵
- ۶-۴. ۵-۷. سازماندهی و اداره شهر/ سیدمنصور سیدسجادی ۶۳۷
- ۶-۴. ۸-۷. ارتباطات شهر سوخته با مناطق همجوار و سرزمین‌های فرامنطقه‌ای/ سیدمنصور سیدسجادی ۶۶۹
- ۶-۴. ۹. تحقیقات باستان زمین‌سنجی شهر سوخته/ کوروش محمدخانی ۷۴۷

پیشگفتار

فلات ایران از گذشته‌های دور تا به امروز خاستگاه و موطن جوامع، تمدن‌ها و فرهنگ‌های گوناگون بوده است. کاوش‌های باستان‌شناسی در ایران، اغلب بر منطقه غربی، شمال و مرکزی ایران متمرکز بوده که فقط بخش اندکی از زوایای پنهان حوزه‌های تمدنی ایران را آشکار می‌کند. در این میان، کاوش‌ها و مطالعات باستان‌شناسانه درباره بخش شرقی و جنوب شرقی ایران زمین بسیار اندک است. البته همین اندک نیز از وجود تمدنی کهن در جنوب شرق ایران با ویژگی‌های منحصربه‌فرد حکایت دارد که می‌تواند تاریخ تمدن جهان و بلکه ایران را بسیار بیشتر از آنچه متصور می‌شده به عقب برده و تعریفی جدید از تاریخ تمدن در شرق را رقم بزند. از زمره مهم‌ترین مراکز سکونت جنوب شرق ایران باید از شهر سوخته نام برد که به‌عنوان نخستین تپه باستان ایران در فهرست میراث جهانی سازمان یونسکو ثبت شده است. با وجود جایگاه خاص شهر سوخته و دستاوردها و یافته‌های هنری و علمی و باستان‌شناسی، پژوهش و مطالعات بنیادین درباره این حوزه تمدنی بسیار اندک بوده و حاصل کاوش‌های انجام داده به صورت منسجم و یکجا در دسترس محققان حوزه مطالعات هنر و تاریخ هنر قرار نگرفته است.

فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران بر مبنای رسالت خویش در حفظ و توسعه هنر ملی و مطالعات بنیادین در تاریخ هنر ایران زمین، پس از برگزاری همایش «هنر و تمدن حوزه هلیل‌رود: جیرفت و همیه منابع پژوهشی دست اول که زمینه‌ای مناسب برای مطالعه بنیادین در باستان‌شناسی و شناخت تاریخ هنر ایران را فراهم آورد، اکنون با برگزاری همایش «هنر و تمدن جنوب شرق ایران با محوریت شهر سوخته» و چاپ و رونمایی از کتاب حاضر، بار دیگر دستاوردهای کاوش‌های باستان‌شناسانه این حوزه را که حاصل تلاش‌های بی‌دریغ و مستمر باستان‌شناس برجسته ایرانی، جناب آقای دکتر سیدمنصور سیدسجادی، مدیر گروه باستان‌شناسی شهر سوخته و دبیر علمی همایش است، به جامعه علمی و هنری کشورمان پیشکش می‌کند. این کتاب پژوهشی که به قلم مهم‌ترین پژوهشگران ایرانی و خارجی در حوزه شهر سوخته، در تبیین و توضیح این تمدن دیرینه به نگارش درآمده است، می‌تواند به‌عنوان منبع پژوهشی مورد توجه دانشجویان، صاحب‌نظران، منتقدان و علاقه‌مندان قرار گیرد و زمینه‌ساز مطالعات و پژوهش‌های آتی باشد.